

Before Watchmen'den Ne Beklemeliyiz?

(ve, Watchmen'in neden tüm zamanların en iyi çizgi romanı olduğunun uzun bir analizi)

Bu yazıyı okumadan, Mete'nin şu yazısını okumanızı tavsiye ederim, çünkü benim yazacaklarım Mete'nin – özellikle "İşin artistik boyutuna baktığımız zaman..." şeklinde başlayan yedinci paragrafta – yazdıklarının biraz açılmış ve detaylandırılmış hali olacak.

<http://tengunner.wordpress.com/2012/02/28/before-watchmen/>

Mete'nin internetteki tüm diğer yazıların aksine "Who Watches the Watchmen" sloganı yerine yazmış olduğu "Before Watchmen, There Was Nothing" cümlesi de aklınızın bir köşesinde bulunsun.

GİRİŞ

Çizgi romanla – uzaktan bile olsa – azıcık alakanız varsa DC'nin yayınlayacağı "Before Watchmen" serilerinden haberdarsınızdır, bu konuyla ilgili bir şeyler okumuşsunuzdur. Ben de, tabi ki, internette karşıma çıktıkça, Before Watchmen serisi ile ilgili gördüğüm tüm yazıları okumaya çalıştım.

Bütün bu okuduklarında, karşıma çıkan yazılarda, bazı şeyler fark ettim, ve daha sonra spesifik olarak bu tarz yazıları bulmaya, özellikle Türkçe olarak, Before Watchmen hakkında yazılan her şeyi okumaya başladım.

Çıkarttığım sonuç şu: **Elimizde pek çok bilgi olsa da, konuyla ilgili bazı fikirlerimiz olsa da, genel olarak Watchmen'in özünü anlamıyoruz, Watchmen'in kendisinden ziyade, Watchmen hakkında gördüklerimizden – okuduklarımızdan etkileniyoruz, ve dolayısıyla Before Watchmen'den beklentilerimizin ne olması gerektiği konusunda ciddi bir kafa karışıklığı içerisindeyiz.**

WATCHMEN SANRILARI

Yazıya sitemiz yazarları Buğra'dan bir alıntı yaparak başlamak istiyorum:

Millet okumuyor çizgiroman ya, ama sorsam Watchmen müthiş abi...

Özellikle de okuduğum şeylerden sonra, bu tespite bir kez daha hak verdim. Watchmen dünya çizgi roman kültüründe inanılmaz yer etmiş bir çizgi roman, Time dergisinin "1923'ten Bugüne En İyi 100 Romani" listesine bir çizgi roman olarak girmiş, okumanız gereken çizgi romanlar listelerinde her zaman bir numara, vesaire, vesaire. Bu internet kültürüne maruz kalan bir bünye için, Watchmen'in muhteşemliğini kabul etmemek, her listede birinci olan çizgi romanı eleştirmek, belki de biraz imkansız hale geliyor. Aslında Buğra'nın dediğinden şu noktada biraz da ayrılacağım, işin biraz daha enteresan hale gelmesini sağlayan bir noktaya döneceğim: millet bu kadar hype'ı gördükten sonra, bu kadar pohpohlamanın ardından, gidip, alıp okuyor da Watchmen'i. Yani, "Okumadım – Watchmen Müthiş Abi" tutumundan biraz daha değişiyor durum, "Okudum – Anlamadım – Watchmen Müthiş Abi" tutumuna geliyor.

ResimliRoman forumlarında Before Watchmen tartışılırken, şöyle bir yorum gelmişti – benim de dahil olduğum ciddi bir grubun bu fikre karşı olduğunu açıklamasından sonra – : *Alan Moore’u peygamber, Watchmen’i kutsal kitap olarak görmezseniz, bu Before Watchmen serisinden de gayet güzel keyif alabilirsiniz.*

Bu cümlemin ana noktasına daha sonra döneceğim, ama şu an söylemek istediğim şu: Watchmen aslında bir noktadan sonra, üzerindeki tüm bu pozitif eleştirilerden, kazandığı ünvanlardan, ödüllerden dolayı, aslında bir anlamda eleştirilemeyecek, sorgulanamayacak bir “kutsal kitap” olarak görülmeye başlanıyor. Yani, etrafında yaratılan inanılmaz “hype”tan dolayı, bir noktadan sonra çizgi romanla ilgilenen biri Watchmen’i bir kutsal kitap olarak görmek zorunda kalıyor.

Burada kastettiğim, Watchmen’in haksız bir övgü almış olması veya Watchmen’in çizgi romanlar içinde bir kutsal kitap olarak görülmeyi hak etmediği değil. Benim sıkıntım, Before Watchmen ile ilgili okuduğum yorumlardan – aslında bizlerin Watchmen’in kendisini çoğu zaman yanlış anladığı gerçeği.

Soru 1: Neden böyle bir şey söylüyorsun? Nasıl Watchmen’in anlaşılması tezini öne sürebiliyorsun?

Şöyle öne sürebiliyorum, pek çok yazıda, dönüp dolaşıp aynı noktalara gelindiğini, aynı noktaların tekrarlandığını, hatta bazen aynı yazı içinde, aynı noktanın dönüp dolaşılıp, farklı formlara sokulup, yeniden anlatıldığını ve Watchmen’in bir anlamda belli şeylere “indirgenmeye” çalışıldığını gözlemledim.

Birden fazla aynı yazıda bunu gördüğüm için, temel olarak on farklı insanın Watchmen’de aynı (yanlış / eksik) çıkarımı yapmış olabileceklerinden ziyade, bu on kişinin gidip bunları ortak bir noktadan okumuş olabileceklerini düşünüyorum. Çünkü bu çıkarımların hiçbirisi, orijinal fikirler değil, ve bir yerlerden alınıp – yine, tam olarak anlaşılmadan – öne sürülüyorlar. Yazılarda, genel olarak yapılan önerileri destekleyecek hiçbir bilgi bulunmuyor, hatta, çoğu durumda, anlamlarından tam emin olarak kullanılmayan kavramlar ortaya çıkıyor.

Soru 2: Peki, bu sorun neden kaynaklanıyor?

Bana kalırsa, tam olarak doğru olmayan kaynaklarda okunulan şeylere körü körüne inanmaktan, bir başka deyişle, "Falsa Authority" durumundan kaynaklanıyor.

Nedir efendim False Authority?

Latin kardeşlerimizin *argumentum ad verecundiam* demiş buldukları olay, bir konuda iddia ettiğiniz bilginin doğru olduğunu kanıtlamak için, konuda otorite olan birinin söylemiş, yazmış olduklarına başvurma anlamına geliyor.

Bunu farkında olsak da, olmasak da günlük hayatımızda hepimiz kullanıyoruz. "Mehmet Öz kalp hastalıklarından şu, şu, şu korur" dediği zaman, onun dediklerini birine laf anlatmaya çalışırken kullanabiliyoruz. Akademik çalışmalar hazırlarken, söylediğimiz şeyleri desteklemek için konuda otorite kabul edilen yazarların dediklerini kaynak olarak gösteriyoruz. Arkadaşlarımıza bir şey kanıtlamaya çalışırken, "Abicim, sen beni dinlemiyorsun, *bu dediğim bilimsel olarak kanıtlanmış* bir olay" gibi cümleler kuruyoruz. Cem Yılmaz'ın meşhur "Karacaoğlan der ki" lafından da hatırlayacağınız, "Hadi beni s.tkir et, Karacaoğlan!" veya "İsviçreli Bilimadamları" muhabbeti bir nevi.

Burada da şöyle bir sorun ortaya çıkıyor. Bir konuda gerçek anlamda otorite olan birine, o denli saygı duyuyoruz ki, o kişinin, kendi uzmanlık alanı dışında söyledikleri haricinde de otorite olarak kabul edilmesi durumu ortaya çıkıyor. İşte buna "False Authority" deniyor.

Ben, sadece çizgi roman sitelerinde yazarları okumanın, Wikipedia sayfalarına bakmanın, Watchmen'i anlamak için yeterli olmadığına inanıyorum.

Yani, evet, bir anlamda çizgi roman sitelerinin, Watchmen çizgi romanları adına bir False Authority olduğunu söylemeye çalışıyorum.

Şimdiye kadar, bu yazıda temel olarak biraz soyut kaldığının farkındayım. Yazılanların yanlışlarından, eksikliklerinden bahsettim, ama hiçbir örnek vermedim. Bunu aslında bilinçli yapıyorum. Yazının geri kalanında da kaynak belirtmeyeceğim, ama gördüğüm birkaç genel yanlış üzerinden gitmek istiyorum.

Önce kolaydan başlayalım.

Alan Moore, Watchmen, DC Comics İlişkisi

Gördüğüm en şaşırtıcı yanırlardan biri buydu. Pek çok kaynakta, Alan Moore'un bu projede yer almamasını şaşırtıcı bulanlar, Alan Moore olmadan bu iş olur mu diye soranlar, Moore ve Gibbons'un olmamasından sıkıntı duyanlar ve hatta, Moore'un tepkilerini merak edenler gördüm.

Alan Moore'un, bu seriye vereceği tepki, başından beri çok barizdi. Elbette, son derece negatif bir tepki verecekti. Moore'un ana akım çizgi romanlarla alakası DC Comics'in Watchmen'i yayınlama konusunda kendisine attığı kazık ile iyice gerilmiş, DC – bu ve bunu takip eden pek çok “yaratıcı hakkı” ihlali, Moore'un DC'den ve genel olarak ana akım çizgi romanlardan uzaklaşmasını sağlamıştı.

Yeri gelmişken bu “kazığı” da anlatalım, olayın ciddiyeti eksik kalmasın. DC Comics ve Alan Moore, Watchmen için anlaşırken şöyle bir kontrat imzalıyorlar. Eserin tüm hakları, basıldığı süre boyunca DC Comics'e ait olacak, fakat Watchmen'in tüm baskıları tükendiği anda, bütün haklar da Alan Moore'a geçecek. Alan Moore, büyük bir naiflik örneği göstererek bu kontratı kabul ediyor, fakat düşünemediği şey, DC'nin ne kadar alçalabileceği: Watchmen'in muazzam popülaritesi nedeniyle, DC Comics, Watchmen'in baskıları tükenir gibi olduğu anda, yeniden basıyorlar, ve böylece, Watchmen baskılarının hiçbir zaman bitmemesini, ve dolayısıyla, eserin haklarının hiçbir zaman Alan Moore'a geçmemesini sağlıyorlar.

O yüzden, Watchmen'in filmine sayıp söven, DC'nin her yaptığı işi eleştiren, kendi eserlerinin filmlerini bile izlemeyi reddeden Alan Moore'un, bu projede yer alması, bu projeyi desteklemesi, bir ihtimal bile değildi. Zaten, Prequel fikri de yeni bir fikir değildi. DC Comics, daha önce pek çok kez Moore'u Watchmen'e prologlar ve epiloglar yazması için ikna etmeye çalışmış, fakat yazar bunları hep reddetmişti.

Enteresan olan, pek çok insanın, “Alan Moore yoksa okunmaz / Asıl yazarı yoksa aynı olmaz / Alan Moore'un olmaması endişe verici ” tarzında bir tepki vermesiydi benim için. Çünkü, Before Watchmen dendiği anda, yani sadece Before Watchmen konseptiyle bile, işin içinde Alan Moore'un A'sının olmayacağı bilinmeliydi. Özellikle de bu kadar Watchmen hayranı olan, Watchmen'i yere göğe sığdıramayan, “çizgi roman hayranları” tarafından.

Watchmen = Tüm zamanların en iyi çizgi romanı.

Okuduğum yazılardan anladığım kadarıyla, çizgi roman hayranları olarak bir konuda hemfikiriz: Watchmen harika, Watchmen muhteşem, Watchmen tüm zamanların en iyi çizgi romanı.

Bir şeyin, tüm zamanların en iyisi olduğunu iddia etmek zor bir iştir. Çünkü mutlaka sizinle aynı fikirde olmayanlar, farklı bir cevap verenler, farklı kıstaslarla değerlendirenler ve nihayetinde sizinkinden farklı cevaba ulaşanlar olacaktır. Futbolu düşünün. Tüm zamanların en iyi futbolcusu kim? Pele mi? Maradona mı? Messi mi? Cruyff mu, Xavi mi, Zidane mı, Ronaldo mu, yoksa Beckenbauer mi?

Olaya objektif olarak yaklaştığımız, yani bu futbolculara olan kişisel hayranlıkları bir yana bıraktığımız zaman, hepsinin birbirinden üstün yönlerini, birbirinden üstün istatistiklerini, oynadıkları koşulların hangisinin zor olduğunu, hangisinin daha çok yenilik getirdiğini değerlendirip, siz tek bir insan olarak bile farklı cevaplara ulaşabilirsiniz.

Veya tüm zamanların en iyi yazarı. Dostoyevski mi? Tolstoy mu? Marquez mi? Nabakov mu? Yine, farklı kıstaslarla, farklı bakış açılarıyla, farklı noktalardan değerlendirildiğinde, farklı sonuçlara ulaşmanın kaçınılmaz olduğu bir soru.

Belki olayı getirmek istediğim yeri anlamışsınızdır. Watchmen’de, böyle bir sorun yok. Neredeyse tüm çizgi roman hayranları, tüm çizgi roman fan siteleri, tüm çizgi roman “uzmanları” Watchmen’in bu tür içinde yaratılmış en başarılı, en önemli eser olduğunu kabul ediyorlar. O halde, burada sorulması gereken soru çok basit.

Neden?

Neden Watchmen tüm zamanların en iyi çizgi romanı kabul ediliyor? Neden Watchmen’in bir prequel’inin çıkması insanları kelime anlamıyla rahatsız ediyor?

Öncelikle, eserin hangi özelliklerini yanlış bir şekilde yücelttiğimizi göstermeye çalışacağım. Daha sonraki bölümde ise, Watchmen’i Amerikan çizgi romanının mihenk taşı haline getiren asıl özelliğine değineceğim.

WATCHMEN'İN ÖGELERİ

Watchmen neden En İyi Çizgi Roman? Neden Before Watchmen fikrine karşıyız?

İşte Watchmen'i anlamıyoruz dememin asıl sebebi bu. Yukarıda da söylediğim gibi, herkes Watchmen'in en iyi çizgi roman olduğunun farkında, herkes Watchmen'in muhteşem bir başyapıt olduğu konusunda hemfikir – fakat kimse tam olarak neden olduğunu bilmiyor.

Herkesin kafasında bir şeyler var, herkes bir yerlerde okumuş olduğu fikirleri paylaşıyor, bazı argümanlar öne sürüyor, fakat bunların bir bütünlüğü, bir desteği, ve dolayısıyla, bir geçerliliği de yok.

Aşağıda, okuduğum yazılarda gördüğüm bir takım hatalı önermeleri, Watchmen'i tüm zamanların en iyi çizgi romanı yaptığı düşünülen, fakat aslında ikinci planda olan bir takım özellikleri sıralayacağım. Şimdi, burayı üstüne basa basa vurgulamak istiyorum: Aşağıda yazdıklarımın Watchmen'in bir eser olarak kurgulanmasında ve başarısında rolü olmadığını söylemiyorum. **Bu yazdıklarımın Watchmen'le alakası yoktur, bunlar Watchmen'e hiçbir şey katmıyor demiyorum. Bunların hepsi, Watchmen'i en iyi çizgi roman eseri yapan özelliklerden birkaçı.**

Fakat, hiçbiri asıl sebep değil, ve hiçbiri, insanların Before Watchmen'e karşı olmasını meşrulaştırmıyor.

Watchmen'in siyasal mesajları nedeniyle tüm zamanların en iyi çizgi romanı olduğu düşüncesi

Soğuk Savaş döneminde geçen ve nükleer savaş korkusunu merkezine yerleştiren bir alternatif tarih çizgi romanı olarak, Watchmen'deki siyasal göndermelerin eserin önemli bir kısmını oluşturduğu bir gerçek. Fakat, bazı okuyucular, Watchmen'in yazılmış en iyi çizgi roman olmasını buna bağlıyor, ve artık günümüzde böyle bir siyasal ortam olmadığı için, Before Watchmen'de benzer göndermeler olamayacağını – Before Watchmen'in de işte bu yüzden başarısız olmaya mahkum olduğunu söylüyorlar.

Fakat, Watchmen'deki siyasal göndermeler, güç oyunları, vesaire, aslında çizgi romanın genel yenilikçi tutumu yanında çok hafif kalıyor. Üstelik, Alan Moore'un – hepinizin çok yakından tanıdığına emin

olduğum – bir başka çizgi romanı, “V for Vendetta”, Watchmen’e göre çok daha keskin, çok daha sert, çok daha açık siyasal mesajlar içeriyor.

Eğer olay siyasal mesaj ile alakalı olsa, verilen siyasal mesajın ağırlığı çizgi romanın kalitesini belirlese, V For Vendetta’yı Watchmen’den çok daha üstün görmemiz gerekmez miydi?

(Burada iki çizgi romandan bahsediyorum, V for Vendetta filminin hayranlarının beni linç etme girişimleri düzenlemelerine gerek yok)

Watchmen’in Yansıttığı Siyasal Atmosfer Nedeniyle Tüm Zamanların En İyi Çizgi Romanı Olduğu Düşüncesi

Yukarıdakiyle bağlantılı olarak bir başka fikir ise, Watchmen’in belki göndermeleriyle değil, ama, yine Soğuk Savaş çerçevesinde kurduğu “siyasal atmosfer” nedeniyle benzersiz bir çizgi roman olduğu düşüncesi. Yine tekrar ediyorum, elbette bu atmosferin boğuculuğu, insanların (ve süper kahramanların) bu atmosfer içinde kayboluşu, Watchmen’i Watchmen yapan unsurlardan bir tanesi.

Fakat, işin sırrı burada da yatmıyor. Siyasal atmosfer ile “kara mizah” yapmanın, bir çizgi romandaki en güzel örneği Warren Ellis’in Transmetropolitan’ının atmosferi ve bu çizgi romanın ana karakteri Spider Jerusalem’in bu atmosfer içinde kaybolmama çabasıdır. Yani, olay bunda saklı olsa, Transmetropolitan’ı, Watchmen’den daha kaliteli bir çizgi roman olarak kabul etmemiz gerekirdi. Kısacası, bu atmosfer de Watchmen’i en iyi yapan şey değil.

Watchmen’in verdiği mesajlar itibariyle tüm zamanların en iyi çizgi romanı olduğu düşüncesi

Açıkçası, bu tarz fikirler genel olarak argüman haline bile getirilmiyor, Watchmen’in sloganı “Who Watches the Watchmen?” sorusu ortaya öylece atılıyor, ve bunun, bir şekilde, Watchmen’i tüm zamanların en iyi çizgi romanı yaptığı savunuluyordu.

Edebiyatta, bir şeyleri eleştirmek, iğnelemek ile, “mesaj vermek” çoğu zaman eş anlamlı olarak kullanılsa da, aslında çok farklı şeylerdir. Mesaj vermek, biraz daha masalsi bir kavram gibi geliyor bana – Kaplumbağa çok çalışarak Tavşanı geçti, sen de hep çalışkan ol, kimseyi küçümseme mesajı gibi.

Bunun kökünün nerede yattığını, dediğim gibi, her şey tek bir alıntı çevresinden verildiği için kestirmek zor. Ama hayır, Watchmen verdiği mesaj yüzünden, veya “Who Watches the Watchmen?” diye sorduğu için harika bir çizgi roman değil.

Dediğim gibi, tam olarak bu olayın etrafında bir argüman olmadığı için, benim de bir karşı argüman getirmem mümkün değil, ama her Watchmen yazısında, bir kere Who Watches the Watchmen lafı ortaya atıldığından, bundan da bahsetmek istedim.

Watchmen’in hikâyesi nedeniyle tüm zamanların en iyi çizgi romanı olduğu düşüncesi

Bir grup yazıda ise, Watchmen’in diğer tüm özelliklerine değinilmeden, yalnızca mükemmel bir hikaye anlattığı için tüm zamanların en iyi çizgi romanı olarak kabul edildiğini, yani, Watchmen’in aslında kendisini diğer çizgi romanlardan farklı kılan tek özelliğinin, diğerlerinden daha “sürükleyici”, “daha derin”, daha “dolu” veya “daha çok katmanlı” bir hikayeye sahip olması olduğu iddia ediliyor.

Watchmen’in hikayesinin, özellikle kurgulanışı açısından, tabi ki konumuzla alakası büyük. Özellikle çok katmanlılığı, gerçek sebeple oldukça alakalı bir özellik. Fakat, temel olarak bunlar da asıl sebepler değil.

Watchmen’in karakterleri nedeniyle tüm zamanların en iyi çizgi romanı olduğu düşüncesi

,

Çok azınlıkta olsalar da, bir grup kesim, Watchmen’deki karakterlerin, Dr. Manhattan’ların, Rorschach’lerin, Watchmen’i Watchmen yaptığını öne sürüyor. Her ne kadar argümanlarını benim değerlendirebileceğim kadar kurgulamasalar da, aslında belki de bu fikirler içinde en haklı olan grubun bunu iddia eden grup olduğunu söylemek mümkün.

Tabi Őunu da söylemek lazım, Watchmen'in karakterleri, "Abi Rorschach çok karizma yaa" mantığında Watchmen'i br numara yapmıyor. Asıl olay, karakterlerin kurgulanıŐlarında, planlanmalarında.

Şimdi, nelerin Watchmen'i tüm zamanların en iyi çizgi romanı yapmadığını gördüğümüze göre, neyin yaptığından bahsetmeye baŐlayabiliriz.

Watchmen ve Post Modernizm

Tekrar tekrar Watchmen'in tüm zamanların en iyi çizgi roman olarak kabul edildiğini tekrarladım. Şimdi, size şu soruyu sormak istiyorum: Watchmen, yalnızca bir çizgi roman mı?

Eğer öyleyse, neden Time dergisi başka hiçbir çizgi romanı değil de, gidip Watchmen'i seçiyor? Neden diğer çizgi romanlar akademisyenler için bir "şaka" olmaktan yeni yeni çıkarken, Watchmen üzerine yıllardır akademik çalışmalar yapılıyor?

Çünkü, Watchmen aslında çizgi roman olduğu kadar, aynı zamanda edebi bir eser. Kendisi üzerindeki bu inanılmaz prestij de, çizgi roman alanında verilmiş, post-modernist, yapı - sökücü, edebi bir eser olmasından kaynaklanıyor. Watchmen konusunda çizgi roman sitelerinin çoğu zaman "yanlış otorite" olmasının sebebi, Watchmen'i çoğu zaman yanlış anlamamızın sebebi, işte bu. Watchmen aslında bir çizgi roman eseri değil, bir edebiyat ürünü.

Soru 3: Yani, Watchmen sadece bir çizgi roman olduğu için, sadece çizgi romanla ilgilenen kesimler bu eseri anlayamaz, Watchmen'i anlayabilmek için belli başlı edebiyat kavramlarını, edebi eserleri tanımak gerekir, bunu mu söylüyoruz?

Hem evet, hem de hayır. Bana kalırsa, Watchmen'i anlamak için, "post-modernizm" gibi, "yapısöküm" gibi kavramları anlamak, anlamaktan da öte, bunların ne olduğunu bilmek ve örneklerini okumuş olmak şart.

Ama öte yandan, kuru kuruya bir edebiyat bilgisi de, Watchmen'i anlamak için yeterli değil. Çünkü, Watchmen post-modernizm ve yapı söküçülük gibi kavramları, çizgi roman çerçevesi içinde anlamlandırıyor. Bu yüzden hem bu çizgi roman sitelerinin bizlere sunabileceği çizgi roman kültürünü biraz bilmek, hem de, bu çizgi roman sitelerinin çoğu zaman bizlere sunamayacağı edebiyat kavramlarına aşina olmak gerekiyor.

Edebiyat bir merdiven gibi: Bazı şeyleri okumadan, görmeden, anlamadan, bir üst basamaktaki öğeleri anlamak mümkün değil. Hani klasik bir şekilde deriz ya, "X akımı, 1973 yılında Y akımına bir tepki olarak doğmuştur" diye. Eğer, Y akımını mantıklı bir şekilde anlamazsak, bunun örneklerini

okumazsak, X akımının örneklerini bir bütün olarak anlamamız, daha doğrusu, İngilizce terimiyle “appreciate” etmemiz de, o kadar zorlaşıyor.

Somut bir örnek vereyim.

The Walking Dead çizgi romanı, çıkmaya başladığı tarihten itibaren muazzam bir popülarite elde etti. Walking Dead’in şok edici bir çizgi roman olmasının bir sebebi, yazar Robert Kirkman’ın, geliştirmek için onlarca sayı ayırdığı, hikayenin merkezine koyduğu, hatta “ana karakter” denebilecek karakterleri, hunharca öldürmesiydi.

Marvel ve DC çizgi romanlarına aşina olmayan biri için, bu sadece hikayeyi daha heyecanlı kılan, hikayeye her zaman bir bilinmezlik katan bir unsur olacaktır.

Öte yandan, Marvel ve DC çizgi romanlarını okuyan, bu çizgi romanlarda “ölüm” konseptinin düştüğü durumu gören çizgi roman okurları, gerçekten ölen ana karakterler gördükçe – yani alışık olduklarının aksine, o ölmedi, aslında klondu, o ölmedi, ölen onun uzaylı taklitçisiydi, öldü ama aslında ölmemişti, limbo’da tıklı kalmıştı gibi saçmalıkların yerine – iyi geliştirilmiş, ve hiç beklenmedik bir anda ölen karakterler gördükçe, eserden aldıkları keyif de, sıradan bir okuyucuya göre çok daha fazla oluyor.

Bana kalırsa, Walking Dead’in yakaladığı büyük popülarite de, bu “ölüm” olayının çok büyük etkisi var.

İşte Watchmen de biraz bunun gibi. Moore’un başyapıtının, yukarıda da sıraladığım gibi, o kadar çok iyi özelliği var ki, edebiyatla, çizgi romanla, vesaireyle ilgilenen biri, öyle ya da böyle bir şekilde eseri beğeniyor. Ancak, hem Watchmen’i gerçekten anlamak ve önemini gerçekten görebilmek için, hem eseri şekillendiren çizgi roman kültürüne, hem de bu kültüre getirdiği postmodern bakışı anlayabilecek edebi bilgi birikimine ihtiyaç var.

Yapısöküm ve Watchmen

Burada, yukarıda öylesine söyleyip geçtiğimiz iki kavramı, "post-modernizm"i ve daha spesifik olarak "yapı-sökücülüğü" biraz daha açmamız gerekiyor. Ben edebiyat, felsefe ve çizgi romanla tamamen amatör olarak ilgilenen biriyim, o yüzden tanımlarımın tamamen bilimsel olması, tamamen akademik kıstaslara dayanıyor olması gibi bir iddiam yok. Bunun yanı sıra, yazacaklarımda da amaç sonuç olarak bilgilendirmek, AltEvren de temel olarak eğlence amaçlı olarak kurulmuş bir site.

Post-modernizm dediğimiz olaya karşı, Türkiye’de benim gözlemlediğim iki enteresan tutum var. Bunlardan birincisi, insanların genelde yüzeyle takıldığı, alaycı bir tutum -*Modernizmden sonra post-modernizm geliyor, ondan sonra Postpost modernizm, en sonda da postpostpost modernizm, haahah* – ve ikincisi de, “şaka bir yana”, post-modernizmin anlaşılacak kadar karışık, ne demek olduğunu anlamak için şöyle dört beş tane üniversite bitirip, bir de doktora almış olmak gerekecek kadar zor bir kavram olduğu tutumu.

Tabi post-modernizm bir çizgi roman sitesinin bir makalesinde değinmenin mümkün olmayacağı kadar geniş bir kavram – ama yapısökümün ne olduğunu, yapı sökücü tutumun nasıl edebiyat ve daha önemlisi (en azından bizim için) Watchmen’de nasıl kullanıldığını bir nebze açıklayabileceğime inanıyorum.

Yukarıda da dediğim gibi, söyleyeceğim her şeyi daha teknik şekillerde açıklamak (belki ben yapabilecek olmasam da) mümkün; fakat ben yine de olabildiğince akıcı bir şekilde olayı özetlemeye çalışacağım.

Post-modernizm ve edebiyatta yapısöküm kavramları, aslında insan zihninin bilgiyi analiz etme şekli üzerinden çalışan olgular. Bir şeyi öğrenirken, veya düşünürken, genel olarak kafamızda belli “şema”lar yaratıyoruz ve yeni bilgileri bu şemalara dahil ediyoruz. Örneğin, bir “kedi” düşündüğümüzde, “dört ayaklı”, “kuyruğu olan”, “miyavlayan”, “sevimli”, “tembel”, “nankör” gibi kavramlarla özdeşleştiriyoruz. “Sinemaya Gitmek” kavramını, “oturmak”, “film izlemek”, “sessiz olmak”, “patlamış mısır” gibi kavramlarla özdeşleştiriyoruz. Yeni ve farklı deneyimler doğrultusunda da, gerekirse bu şemaları modifiye ediyor, değiştiriyor, geliştiriyor veya daraltıyoruz.

Bu, temel olarak beynin bilgileri kategorize ederek, her yeni bilgi “alımında” aynı işlemleri tekrar tekrar yapmamasını sağlıyor.

Bunun edebiyatla alakası da şu: “Roman” dediğimiz zaman, tıpkı “kedi” veya “sinemaya gitmek” gibi bu da aklımıza belli tanımlar, belli fikirler, bir romanın sahip olması gereken, belli başlı özellikler getiriyor. Bir başka deyişle, roman – cümlelerin, karakterlerin, mekanların, konuların, olay örgülerinin, hikayelerin, anlatıcının, vesaire – oluşturduğu bir “yapı” haline geliyor. Tabi bu öğelerin de her biri, kendi içinde bir yapı – yani “anlatıcı” dediğimiz zaman bunun da içinde kendi “şema”larını oluşturmak mümkün.

İşte yapısöküm dediğimiz olay burada başlıyor. Yapısökümcü yazarlar, “roman”ın, bu “öğelerden” oluşan bir yapı olmadığını göstermek için, bu kavramları dramatik boyutlarda değiştirmeye, hatta yer

yer romanlardan çıkartmaya başlıyorlar. Kısacası,yapısökümcü yazarlar, oturup roman nedir, ne gibi öğeleri vardır, nelerden bahseder, nasıl yazılmalıdır diye düşünüyorlar ve belli bir tanıma ulaştıktan sonra – günümüzde popüler olan Troll Face tarzı bir tipe bürünerek, “Neden?” diye soruyorlar.

Karaktersiz, mekansız, anlamsız roman yazılabilir mi? Romanın temel öğeleri korunmak zorunda mı? (Calvino) Bir romanın anlatıcısı neden her şeyi bilmek ve doğru aktarmak veya güvenilir olmak zorunda? (Nabokov) Bir roman, neden tamamen kurgusal olmak zorunda - ve bunun çok daha enteresan olan uzantısı - Kurgusal olan nedir, gerçek olan nedir? (Eco, Nabokov, vs) Gerçek, gerçekçi olan nedir; olağanüstü olan nedir, ve bunlar nasıl anlatılmalıdır? (Saramango, Marquez) "Kurgu"nun boyutları nelerdir? Kurgu nasıl yaratılır, şekillenir ve boyutlandırılır? (yine Nabokov, Rusdhie) Karakter nedir, kahraman nedir, "villain" nedir, "kimlik" nedir? (Orhan Pamuk) gibi sorular, postmodernist edebiyatın örnekleri haline geliyorlar. Tabi bu örnekleri sayfalarca çoğaltmak mümkün.

Ben bu noktada Watchmen’e geri dönmek istiyorum.

Çünkü Watchmen de, çizgi roman için, tam anlamıyla yapısökümcü bir eser. Düşünün, çizgi roman için aklınıza gelen ilk terimler ne? İşte Moore, bunları teker teker çözmeye başlıyor. “Süper kahraman” konseptini ele aldıktan sonra, yavaş yavaş bunu değiştirmeye, çözülemeye başlıyor. Bir kere, süper kahramanın içinden "süper"i çıkarıyor, yani "hiçbir yönüyle "süper" olmayan *süper* kahramanlar yaratıyor. Daha sonra, sırayla "kahraman"ın kendi şemalarını bozuyor. Etik anlayışını kaldırıyor, güçlü olmayı kaldırıyor, halkı önemsemeyi kaldırıyor, iyilik yapmayı kaldırıyor, ve bu sayede, süper kahramana yapı sökücü bir şekilde yaklaşmış oluyor.

Dr. Manhattan’da, bir kahramanın en temel özelliği olan “halkı düşünme”, “halkı koruma” konsepti ortadan kaldırılıyor; tek “süper” kahraman olan Dr. Manhattan, hiçbir yönüyle süper olmayan, kayıtsız, yaşlandıkları anda kız arkadaşlarını terk eden, duygusuz bir varlık olarak resmediliyor. Halkı koruması gereken kahramanlar, “kendilerinden korumak için” halka deli gibi ateş açıyorlar. Kendini beğenmiş, nihilist, hiçbir şeyi önemsemeyen, neredeyse deli sayılabilecek Comedian karakteri, kahramanlar “yasaklandıktan” sonra göreve devam eden tek karakter olarak sunuluyor. Güçlü olması, ideal karakterler olması beklenen süper kahramanlardan Nite Owl ve Silk Spectre, kendi istedikleri hayatları yaşamaktan bile korkan, ezik, korkak ve psikolojik buhranlar içinde acı çeken karakterler olarak gösteriliyorlar. Moore bu iki karakter üzerindeki yapısökümü o kadar ileri götürüyor ki, bu sözde iki süper kahraman, ilk denemelerinde adam gibi bir cinsel deneyim yaşamaktan bile aciz gösteriliyorlar Ki Rorschach karakteriyle, Moore olayı tam bir "kimlik" sorunsalına götürüp, yine yukarıda bahsettiğim, "kahraman kimdir, villain kimdir" sorusunu soruyor. Grafik romanın sonundaki sahnede, tüm karakterler Ozymandias’ın vahşi planınının, bir anlamda yapılması doğru olan şey

olduğuna karar verirken, katı etik anlayışından fedakarlık yapmayan Rorschach ile, yani bir anlamda serinin ana kahramanı ile, tüm seri boyunca “villian” olarak gösterilen Ozymandias arasında bir “rol değişimi” oluyor.

Karakterlerin her birini yapışökümcülük açısından çok, çok daha detaylı incelemek mümkün, ama çizgi romanın kendisinin de özelliklerinden bahsetmek lazım. Çizgi romanlarla belki de en çok özdeşleşmiş sonuçlardan biri, “iyilerin kazanması” ve “kötülerin kaybetmesi”, tamamen ortadan kaldırılıyor. Sadece iyi ve kötü kavramları korkunç bir şekilde birbirlerine karışmış oldukları için değil (burada Rorschach’ın maskesini hatırlayın demekle yetiniyorum) – aynı zamanda çizgi roman bir “sonuca” bağlanmadığı için. Sonunda ne Ozymandias’ın planının sonuçlarını öğrenebiliyoruz, ne de Rorschach’ın halka olanları açıklamak için gazetelere gönderdiği günlük kayıtlarının dikkate alınıp alınmadığını. Yani, pek çok postmodernist romanda da olduğu ve Dr. Manhattan’ın dediği gibi, “Hiçbir şey, asla sona ermiyor”.

Bunun da ötesinde, form açısından da Watchmen’de bir “çizgi roman” fikrine uymayan onlarca özellik bulunuyor. Yine postmodern edebiyatın karakteristik özelliklerinden “meta –fiction” yani üst-kurgu tekniği kullanılıyor – Watchmen’i okurken, aslında içindeki onlarca sayfa gazete haberini, düzyazıyı ve hatta “çizgi roman içinde çizgi roman”ı okuyoruz. Bir çizgi romanda olmaması gereken politik temaları, eleştrileri görüyoruz.

İşte yukarıda [Watchmen’i tüm zamanların en iyi çizgi romanı **yapmayan** şeylerde] anlattığım her şey de burada anlamlanıyor: Watchmen bunlar sayesinde tüm zamanların en iyi çizgi romanı değil; Watchmen, bir çizgi roman şeması içinde yeri olmayan bu öğeleri *kullandığı için* tüm zamanların en iyi çizgi romanı oluyor. Watchmen’in hikayesini, karakterlerini, politik mesajlarını, güç ilişkilerini, hepsini övmek mümkün - fakat Dave Gibbons’un da dediği gibi, bir noktadan sonra “hikayenin ve yazımın kendisi, bunların sunuluş formunun arkasında kalıyor.”

Bu bağlamda, Watchmen çizgi roman şemasını, herkesin kafasında yıkıp geçtiği, ve türün tamamen yeni bir anlam kazanmasını sağladığı için inanılmaz bir eser. Şimdi, ana tezlerimden ikisine geri dönmek istiyorum.

Birincisi, dediğim gibi, temel olarak yapışökümcülük ve postmodernizm gibi kavramlara aşına olmayan okuyucuların, Moore ve Gibbons’un Watchmen ile ne yapmaya çalıştıklarını anlamaları güç. Bu yüzden, Wikipedia sayfasına girip çizgi romanı anlamaya çalışanların, “Watchmen gerçekte süper kahramanlar olsaydı ne olurdu, bunu anlamaya çalışan bir eser” veya “Watchmen – Gözcüleri kim gözlüyor? sorusunu soran bir eser” gibi son derece eksik çıkarımlarda bulunmaları normal. Ama aslında, Wikipedia sayfasında bile, bakılması gereken alıntılar şunlar:

“Moore and Gibbons designed *Watchmen* to showcase the unique qualities of the comics medium and to highlight its particular strengths. In a 1986 interview, Moore said, "What I'd like to explore is the areas that comics succeed in where no other media is capable of operating" (...)

Dave Gibbons notes that, "[a]s it progressed, *Watchmen* became much more about the telling than the tale itself. The main thrust of the story essentially hinges on what is called a macguffin, a gimmick ... So really the plot itself is of no great consequence ... it just really isn't the most interesting thing about *Watchmen*. As we actually came to tell the tale, that's where the real creativity came in”

Moore ve Gibbons *Watchmen*'i “çizgi roman” sanatının benzersiz özelliklerini gözler önüne sermek ve güçlü alanlarını ön plana çıkartma amacıyla kurguladılar. 1986 yılında verdiği bir röportajda Moore, bunu şöyle açıklıyor: “Yapmak istediğim şey, çizgi romanın yapıp, başka hiçbir sanat dalının yapamayacağı şeyleri araştırmaktı.” (...)

Dave Gibbons'a göre, “*Watchmen* geliştikçe, olay hikayeyi anlatmanın çok daha ötesine geçti. Kitabın olay örgüsü [hikayesi] çok da önemli değil, bu *Watchmen*'in en enteresan yanı değil. Hikayeyi anlatışımız, asıl yaratıcılık burada başladı.

Kısacası, roman yazarlarının “Roman nedir?” arayışını, Moore ve Gibbons *Watchmen*'de çizgi romana taşıyor – ve daha genç olan bu tür için, “Çizgi roman nedir?” sorusunun yanı sıra, “Çizgi romanla neler yapılabilir?” arayışını gözler önüne seriyor.

İkinci nokta ise, tabii *Watchmen*'i anlamak için gereken bir çizgi roman kültürü. Bu da, yine uzun süre önce verdiğim *Walking Dead* örneğine benziyor. Marvel ve DC çizgi romanlarını okumadan *Walking Dead*'den keyif almak mümkün, ama o ölümlerin önemini “appreciate / takdir etmek” zor. *Watchmen*'de de aynı şekilde. Çizgi romana aşina olmayan bir okur, hikayeyi ve yapılanları anlayabilecek olsa bile, *Watchmen*'in ne kadar benzersiz bir çalışma olduğunu anlaması neredeyse imkansız.

Epilog – Before Watchmen’den neler beklemeliyiz?

Yazının yazılma amacı, epiloga dönüşünce aslında bir yerlerde yanlış yapıyor olmam gerektiğini düşünüyorum. Bu yazıyı yazarken aklımdaki tek cümle şuydu: Before Watchmen çok iyi yazarlar tarafından yazılacak ve muhtemelen çok iyi hikayeler olacak, ama Watchmen’in etkisinde olması mümkün değil.

Yukarıda da sayfalarca neden bunun mümkün olmayacağını anlatmaya çalıştım. Şimdi biraz daha açacağım. Bu yazarların hepsi son derece kaliteli yazarlar. Hepsi, Watchmen’in politik atmosferini, karakterleri bir şekilde kendi hikayelerine entegre edebilecekler kapasitedeler. Fakat, Moore’un entelektüel arayışını yansıtabilecekler mi, emin değilim.

Bunu şöyle de düşünebilirsiniz: Watchmen’in filmi neden başarılı değildi? Aslında baktığınız zaman, film uyarlaması, pek çok filmin çizgi romanına sadık kaldığından çok daha sadıktı Watchmen’deki hikayeye. Gerek kullanılan müzikler, gerek araya giren televizyon haberleri, gerek diyaloglar, mümkün olduğunca o pek de anlaşılmadan övülen politik atmosferi yansıtıyordu. Peki neden olmadı? Çünkü, Watchmen’i muhteşem yapan şeylerinin hiçbirisinin, çizgi roman alanı dışında hiçbir önemi yok. Watchmen’in hikayesi, politikası, diyalogları, her şeyi alınıp bir filme, bir romana, bir “prolog” a konulabilir. Fakat Watchmen’i Watchmen yapan şeylerin bunlar olmadığı gerçeği nedeniyle, hiçbirinden aynı tat alınmaz.

Yine uzun uzun anlattığım gibi, Watchmen’in bu kadar başarılı olmasının sebebi, kurgusal ve format açısından inanılmaz kompleks ve devrimci bir eser olması. Bu da şöyle iki sorun yaratıyor: Birincisi, bu yazarlar, Moore’un derin kurgusunu eserlerine yansıtabilecekler / yansıtmayı deneyecekler mi ve ikincisi, yansıtmayı deneseler ve başarılı olsalar bile, bunun herhangi bir anlamı olacak mı?

Çünkü, bir eser, bir tür için “devrimci” bir statü kazandığı ve Watchmen’in çizgi roman için yaptığı gibi türün sınırlarını paramparça ettiği anda, zaten pek çok çizgi roman onun izinden gidiyor, ve Watchmen’in yapısökümcü tutumunu başka bir çizgi romanında yeniden uygulamak, Watchmen’in yaptığı kadar etkili olmayacak duruma geliyor. King Arthur Excalibur’u taştan çıkarttıktan sonra, kılıcı kaldırmak ne kadar etkili olursa, Watchmen’in kurgusal özelliklerinin kopyalanması da, bana kalırsa aynı derecede etkili olacaktır.

Bu nedenle, Before Watchmen’i okuyacak olanlara tavsiyem şu: Beklentilerinizi gerçekçi tutun. Seriyi çok kaliteli yazar takımları hazırlıyor, DC de bu projeye çok önem veriyor. Eğer Watchmen’in yarattığına benzer bir etki bekliyorsanız, bu adamlar ne yaparsa yapsın beğenmeniz mümkün değil;

ama eğer Watchmen'i kutsal kitap olarak görmezseniz, muhtemelen günümüz ortalamasının çok üstünde olacak bu çizgi romanları beğeneceksiniz.

Öte yandan, eğer büyük bir çoğunluk gibi bunun Watchmen'e yapılan bir saygısızlık olduğunu düşünüyorsanız, Alan Moore'un "fetvasını" takip edip, çizgi romanları almamayı da tercih edebilirsiniz. Ama ne yaparsanız yapın, hatırlamanız gereken bir şey var; Bu eserlerin kalitesi, Watchmen'e sadakati, ve sonuçları ne olursa olsun, Alan Moore ve Dave Gibbons'un başyapıtı, çizgi roman sanatının mihenk taşı, her zaman kütüphanenizde duruyor olacak.